

Nr 41.

Av herrar **Karlsson** i Vadstena och **Blomquist**, om uppförande å ordinarie stat av vissa befattningar vid statens hospital och asyler.

Vid skilda tillfällen har frågan om hospitalens ekonomipersonals anställningsförhållanden varit föremål för statsmakternas prövning, utan att densamma ännu kan sägas vara slutgiltigt löst.

Ursprungligen gjordes ingen åtskillnad på sjukvårds- och ekonomipersonal. Först i och med 1858 års hospitalsstadga synes en ändring härutinnan hava vidtagits, helt visst beroende på kravet av en rationellare skötsel av sinnessjukvården. Lönerna voro dock anpassade efter förhållandena i allmänhet å de olika orter, där hospitalen voro belägna, ända fram till år 1908. Genom en reglering av dessa sistnämnda år, åstadkoms större enhetlighet de olika hospitalen emellan. I och med att fackföreningsrörelsen och arbetarnas medinflytande på arbetsvillkoren i allmänhet slog igenom, restes även kravet från hospitalspersonalen om tryggare anställningsvillkor och de förmåner, som tillkommo ordinarie befattningshavare. Framställningen om uppförande på ordinarie stat gjordes första gången år 1911, av vilken anledning Kungl. Maj:t genom beslut den 29 juni 1912 bemyndigade statsrådet och chefen för dåvarande civildepartementet att såsom sakkunniga tillkalla fyra personer med uppdrag dels att utreda, huruvida och i vilken utsträckning den vid statens anstalter för sinnessjuka anställda personal, såväl sjukvårds- som ekonomipersonal, manlig som kvinnlig, vars löner dittills icke reglerats genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut, borde uppföras på ordinarie stat, dels ock utreda och avgiva förslag till förutnämnda personals kompetensvillkor, utbildning och anställande, dess avlönande kontant och in natura, förmåner för ersättning vid sjukdom, semester och pensionsrätt m. m. samt till bestämmelser om dess allmänna tjänstgöringskyldigheter, bestraffning och entledigande.

De sakkunniga avgåvo den 29 september 1913 sitt betänkande. Beträffande de normer, efter vilka ett uppförande på ordinarie stat borde äga rum, uttalade de sakkunniga därvid, att de tjänster, vilka gåve sin innehavare full sysselsättning och kunde betraktas såsom stadigvarande i den mening, att de erbjödo sina innehavare ett levnadskall, borde uppföras på ordinarie stat. Detta ansåg kommittén tillämpligt å all sjukvårdspersonal, men av ekonomipersonalen endast å maskinister, elektriker, reparatörer, förste eldare, post- och stadsbud, hantverksföreståndare, trädgårdsmästare, köksförestånderskor, tvättförestånderskor, bageriförestånderskor, bageriverkmästare, förste

bagare, arbetsförestånderskor, väverskor, sömmerskor, befallningsmän, stall- och ladugårdsförmän samt fördrängar.

För övriga befattningshavare inom ekonomipersonalen föreslogo de sakkunniga en anställningsform, som närmast skulle kunna liknas vid ett melanting mellan ordinarie och extra ordinarie tjänster, benämnd »fasta biträden». Dessa skulle sålunda erhålla lön med vissa bestämda ålderstillägg, rätt till sjukdomsunderstöd och till ålderdomsunderstöd efter viss tids oförvitlig tjänst, men däremot icke anställas genom konstitutorial. Till fasta biträden hänfördes: hantverksbiträden, trädgårdsmästarbiträden, andre och tredje eldare, renhållnings-, ekonomi-, trädgårds-, stall- och jordbruksdrängar, svinskötare, yttre nattvakter, kollämpare och en del bageriarbetare, hushållerskebiträden, första klass kokerskor, övriga kvinnliga biträden i kök, tvätt och bageri, sömmerskebiträden, städerskor och inre portvakter.

Medicinalstyrelsens underdåniga utlåtande över de sakkunnigas betänkande avgavs den 25 februari 1914 och innefattade i stort sett ett godkännande av de sakkunnigas förslag, men föreslog styrelsen såsom norm för ekonomipersonalens uppförande på ordinarie stat att endast »de tjänster, vilkas innehavare hade förmansställning eller utgjordes av hantverkare, dock så att av de senare högst en av varje slag komme på en anstalt», skulle uppföras på dylik stat. Från de sakkunnigas förslag till ordinarie tjänster utslötos bageripersonalen vid Uppsala hospital, boktryckeriförmannen vid Stockholms hospital, eldareförmän, vaktmästare, stall- och ladugårdsförmän, fördrängar, sömmerskor och väverskor. Kungl. Maj:t hänsköt därefter frågan till 1902 års löneregeringskommitté.

Löneregeringskommitténs underdåniga betänkande i frågan avgavs den 24 april 1918.

Beträffande ekonomipersonalens uppförande på ordinarie stat föreslog kommittén, utöver vad de sakkunniga föreslagit, hantverkarebiträden, eldare, vissa ekonomidrängar, svinskötare, yttre nattvakter, vissa kvinnliga biträden i kök, tvätt och bageri samt vissa manliga biträden i trädgård och jordbruk. Härigenom upptogs i förslaget till avlöningsstat chaufför, eldare av tre grader, magasin föreståndare, föreståndare i stall, ladugård och svingård, post- och stadsbuds, nattvakt samt manligt biträde i trädgård och jordbruk, köks-, tvätt- och bageriförestånderskas närmaste biträde, sömmerska och väverska.

Efter proposition till riksdagen i enlighet med löneregeringskommitténs förslag, godkändes detta i berörda hänseende av 1918 års riksdag, varefter Kungl. Maj:t genom beslut den 28 juni 1918 fastställde avlöningsreglemente för sjukvårds- och ekonomipersonalen vid statens anstalter för sinnessjuka.

Sedan nytt avlöningsreglemente, enligt principen »kontant lön i ett för allt» och med ändring i övrigt av de allmänna förmånerna, fastställts för kommunikationsverkens personal, framfördes önskan om dettas tillämpning även för hospitalen.

På framställning av chefen för finansdepartementet den 3 december 1920

uppdrog Kungl. Maj:t åt 1902 års löneregeringskommitté att verkställa utredning beträffande ny definitiv löneroglering för befattningshavare vid vissa grenar av den civila statsförvaltningen, varvid det för kommunikationsverken gällande avlöningssystemet borde tjäna till ledning vid revisionsarbetet.

Lönerogleringskommitténs betänkande rörande ny definitiv löneroglering för befattningshavare vid statens hospital och asyler avgavs den 31 oktober 1921.

I fråga om vissa befattningshavares uppförande på ordinarie stat intog kommittén nu en annan ställning än i sitt ovan omförmälda betänkande av år 1918 (sid. 40).

Kommittén föreslog sålunda, att nattvakter, manliga biträden i trädgård och jordbruk, köksförestånderskorna i Visby och Malmö, förestånderskans närmaste biträde i kök, tvätt och bageri samt sömmerskor och väverskor icke skulle upptagas som ordinarie befattningar.

Att märka är, att som skäl för denna nya synpunkt anföres endast (sid. 40) att, »sedan emellertid numera även med extra ordinarie anställning anses kunna följa åtskilliga av de förmåner, som äro beskärda ordinarie tjänstemän, såsom avlöning under sjukdom, kostnadsfri ledighet motsvarande semester samt förhöjning av avlöningen efter viss tids tjänstgöring, varjämte riksdagen i ej ringa omfattning plägat tilldela ålderdomsunderstöd åt dylika befattningshavare efter långvarig tjänst, synes det kommittén som om med hänsyn till hela karaktären av nu ifrågavarande nattvaks- och biträdesbefattningar vid hospitalen det vore riktigare att hänföra dem till icke ordinarie befattningar». Någon utredning av frågan eller yttrande av medicinalstyrelsen uti densamma, på vilket kommittén grundade sitt beslut, förelåg icke.

I enlighet med lönekommitténs förslag framlade Kungl. Maj:t proposition till 1922 års riksdag.

I riksdagen väcktes av dr Alfred Petrén m. fl. motion med yrkande, att de befattningar, som 1918 uppförts såsom ordinarie, skulle bibehållas såsom ordinarie. Statsutskottet anslöt sig emellertid till Kungl. Maj:ts förslag, som även godkändes av riksdagen.

Vid 1925 års riksdag väcktes av herr Gottfrid Karlsson, Vadstena, m. fl. motion nr 64 i andra kammaren med yrkande bland annat om uppförande på ordinarie stat av vissa befattningar.

Motionen avstyrktes av statsutskottet, men var härtill fogat en reservation av tre av utskottets ledamöter. Riksdagen godkände även nu utskottets avstyrkande. Den debatt, som fördes i kamrarna vid motionens behandling, (första kammarens protokoll nr 25 år 1925 och andra kammarens protokoll nr 28 samma år) därvid en ärad ledamot av första kammaren yttrade bland annat: »såsom frågan ligger skall jag icke yrka bifall till motionen, men jag kan försäkra, att frågan, med det avslag på motionen, som nu kommer att beslutas, ej blir avförd från dagordningen, utan återkommer, tills den

får en mer tillfredsställande lösning än den fick 1922», har styrkt dem, som ansett en rättvisare lösning av dessa befattningshavares anställningsfråga vara ofrånkomlig, på förhoppningar härutinnan.

Efter vad vi erfarit har medicinalstyrelsen på anmodan av allmänna civilförvaltningens lönenämnd verkställt en utredning, huruvida och i vilken omfattning ordinarie anställning syntes böra beredas extra ordinarie befattningshavare tillhörande ekonomipersonalen vid statens hospital och asyler. I denna utredning, avgiven till lönenämnden i skrivelse av den 13 september 1927, tillstyrker medicinalstyrelsen uppförandet på ordinarie stat av yttre nattvakter, köksförestånderska av 3:e klass, sömmerska och väverska samt föreståndarinnans närmaste biträde i kök, tvätt och bageri. Lönenämnden har vidare i skrivelse till Konungen den 27 november 1927 förordat uppförandet av dessa nämnda befattningar med undantag av en köksförestånderskebefattning av 3:e klass vid Visby hospital.

Medicinalstyrelsen anför i sin utredning såsom skäl för yttre nattvakternas ordinarie anställning, att på dessa, vilka hava att nattetid vaka över att hospitalsanläggningarna icke utsättas för eldfara eller yttre åverkan, synas böra ställas stora krav på pålitlighet i tjänstgöringen, ej minst med hänsyn till svårigheten att effektivt övervaka deras noggrannhet i densamma. Styrelsen framhåller vidare, att den därför anser det önskligt, att ombyten på dessa tjänster såvitt möjligt undvikas och att de personer, som visat sig fullt pålitliga i tjänstgöringen på dessa befattningar, erhålla den fastare anknytning vid hospitalen, som den ordinarie anställningsformen innebär.

Sömmerskors och väverskors ordinarie anställning motiverar medicinalstyrelsen med, att de hava till huvudsaklig uppgift att handleda patienterna i sömnad och vävnad. För att deras tjänstgöring skall kunna fullgöras på riktigt sätt, erfordras särskild lämplighet och vana att behandla de sjuka. De synas därför medicinalstyrelsen på samma skäl, som föranlett hantverkarernas uppförande på ordinarie stat, böra uppföras på dylik stat.

Beträffande skälen för köks-, tvätt- och bageriförestånderskornas närmaste biträdens uppförande på ordinarie stat anför medicinalstyrelsen, att dessa hava såsom uppgift »att närmast under nämnda förestånderskor övervaka och handleda arbetet i kök, tvätt och bageri samt att i förestånderskans frånvaro förestå detta arbete. Förestånderskebefattningarna rekryteras i regel bland ifrågavarande biträden, vilka givetvis böra äga samma högre yrkesutbildning som plägar fordras för förestånderskorna. Tjänstgöringen på ifrågavarande biträdesbefattningar får således i viss mån betraktas som provtjänstgöring och förberedelse för anställning såsom förestånderska. Ur denna synpunkt kan det vara föremål för tvekan, huruvida ifrågavarande viktiga befattningar, på vilkas innehavare måste ställas stora krav såväl i fråga om utbildning som i fråga om lämplighet, likväl äro av den art, att de böra uppföras på ordinarie stat. Under förutsättning att en tillräcklig provtjänstgöring, ej understigande tre år, föreskrives såsom villkor för erhållande av ordinarie anställning på dylika befattningar, har styrelsen emel-

lertid intet att erinra mot att dessa befattningar uppföras på ordinarie stat, vilket givetvis skulle underlätta möjligheterna att för befattningarna förvärva och där kvarhålla bästa möjliga personal.»

Angående befattningarnas såsom biträde i trädgård och jordbruk anställningsform säger medicinalstyrelsen i nämnda utredning följande.

»I vilken omfattning hospitalens personal i trädgård och jordbruk bör vara uppförd på ordinarie stat, kan vara föremål för tvekan. Då patienter i viss utsträckning sysselsätts i trädgårds- och jordbruksarbete, bör åtminstone någon del av den för nämnda arbete anställda personalen äga vana och lämplighet att behandla sinnessjuka. Detta får anses närmast gälla de befattningshavare, vilka förestå nämnda arbeten, såsom trädgårdsmästare, befallningsmän samt förmän i trädgård och jordbruk. Dessa äro redan uppförda på ordinarie stat. Före år 1923 voro jämväl de jordbruks- och trädgårdsbiträden, som voro nämnda befattningshavares närmaste män i arbetet, ordinarie, vilket svarade mot anordningen i de större hospitalens verkstäder för snickeri, skomakeri, skrädderi m. m., där i allmänhet en ordinarie hantverkare, förutom föreståndare, var och fortfarande är placerad. Patientarbetet i verkstäderna, å ena, samt i trädgård och jordbruk, å andra sidan, torde dock i allmänhet icke vara fullt lika anordnat. I verkstäderna är nämligen patienternas handledning helt överlämnad åt vederbörande hantverksföreståndare och hantverkare, medan de patienter, som sysselsätts i utearbete, ofta åtföljas och handledas av skötare. Den stora platsbrist, som för närvarande förefinnes på hospitalen, har för övrigt medfört, att de patienter, som blivit så förbättrade, att de kunna användas i utearbete, ofta utskrivs för att kunna giva plats för mer vårdbehövande sjuka. I följd härav har under nu rådande förhållanden antalet utarbetande patienter avsevärt minskats. Med hänsyn till nämnda förhållanden synes den i hospitalens trädgård och jordbruk anställda personalens befattning med de sinnessjuka icke för närvarande vara av sådant omfång, att ifrågavarande personal på denna grund bör nu uppföras på ordinarie stat i större utsträckning än vad redan är fallet. Då trädgårds- och jordbruksarbetet vid hospitalen i övrigt är av samma art som motsvarande arbete i enskild tjänst och således för nyanställda arbetare i nämnda yrken icke erfordras någon för hospitalen särskilt avsedd utbildning samt några svårigheter icke lära hava yppats att på nu gällande anställningsvillkor erhålla erforderlig personal, synes, i avbidan på att platsbristen på hospitalen minskas och att antalet utarbetande patienter i samband därmed ökas, frågan om nämnda personals uppförande på ordinarie stat böra anstå.»

Om det är riktigt såsom 1902 års lönekommitté anförde vid behandlingen av berörda befattningshavares anställningsfråga, att med extra ordinarie anställning numera följde åtskilligt av de förmåner, som beskäres ordinarie personal, så torde det ej vara mindre sant, att det är en väsentlig skillnad på dessa förmåner. De befattningshavare, som här ovan nämnts och som av medicinalstyrelsen och lönenämnden föreslagits till uppförande på ordi-

narie stat och om vilka helt visst kan sägas, att deras arbete är ett levnads-kall, kunna givetvis ej undgå att göra jämförelse beträffande sina anställningsvillkor med ordinarie personals. Att deras arbetsglädje och intresse för tjänsten ej skall eggas vid dylik jämförelse, som avsiktligt eller oavsiktligt jämt gör sig påmint, är ju klart. Vi ha därför ansett oss böra till riksdagens prövning redan nu framföra det förslag i frågan, vartill medicinalstyrelsen och lönenämnden med sin utredning kommit.

Beträffande anställningsfrågan för trädgårds- och jordbrukspersonalen, av vilken första biträdena varit ordinarie och 3 st. kvarstå på övergångsstat, har medicinalstyrelsen varit tveksam och ansett att med avgörandet av frågan för deras vidkommande borde anstå. Vi dela fullt medicinalstyrelsens åsikt, att man i fråga om uppförande på ordinarie stat bör gå försiktigt fram. Den stora reserv av icke ordinarie personal, som ändock finnes och allt fortfarande torde bli erforderlig, även om första biträdet i trädgård och jordbruk samt ytterligare några befattningshavare i kök, tvätt och bageri samt ex. telefonisten och yttre portvakten konstituerats till ordinarie, sammanställd med medicinalstyrelsens tidigare reserverade hållning ifråga om uppförande på ordinarie stat av personal, gör dock, att vi anse medicinalstyrelsens tveksamma hållning beträffande dessa trädgårds- och jordbruksbiträdens ordinarie anställning vara förorsakad av väl stor försiktighet. Vi anse dock beträffande densamma, att man bör godtaga medicinalstyrelsens förslag om att lämna frågan tills vidare öppen, och inskränka oss till att framföra förslag om, att utöver det antal ordinarie befattningar vid statens hospital och asyler, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, måtte uppföras yttre nattvakter, 19 st. köksförestånderskornas närmaste biträde, 14 st. sömmerska och väverska, 30 st. tvätt- och bageriförestånderskornas närmaste biträden, 23 st. och med den placering å löneplaner av yttre nattvakter, som av medicinalstyrelsen och lönenämnden föreslagits, och av de kvinnliga befattningshavarna med den placering, som lönenämnden förordat, eller:

Yttre nattvakt B 5.

Köksförestånderskans närmaste biträde B 5.

Sömmerska och väverska B 3.

Tvätt- och bageriförestånderskornas närmaste biträde B 3.

Vid ett bifall till vad vi här föreslagit torde anslaget till avlöning till ordinarie befattningshavare behöva ökas med 155,136 kronor och anslaget till avlöning till icke ordinarie befattningshavare kunna minskas med 131,580 kronor.

Med anledning av det anförda hemställa vi,

att, i enlighet med av kungl. medicinalstyrelsen gjord utredning och av allmänna civilförvaltningens lönenämnd förordat förslag, nedannämnda befattningar upp-

föras på ordinarie stat och i av allmänna civilförvaltningens lönenämnd förordad placering i lönegrad:

Yttre nattvakt B 5.

Köksförestånderskornas närmaste biträde B 5.

Sömmerska och väverska B 3.

Tvätt- och bageriförestånderskornas närmaste biträde B 3;

att anslaget till avlöning till ordinarie befattningshavare ökas med 155,136 kronor samt

att anslaget till avlöning till icke ordinarie befattningshavare m. m. minskas med 131,580 kronor.

Stockholm den 18 januari 1929.

Gottfrid Karlsson,
Vadstena.

J. H. Blomquist.